

Соціально-педагогічна практика студентів як значуща складова професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів



Любов РІЗНИК,

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри соціальної педагогіки та освіти дорослих

В умовах реформування вищої освіти, посилення конкуренції фахівців на ринку праці особливої актуальності набуває проблема підготовки випускників вищих навчальних закладів до професійної діяльності. Невід'ємною складовою цієї підготовки є практика, основне завдання якої – закріплення студентами здобутих під час навчання теоретичних знань, формування професійних умінь, опанування сучасних методів і форм роботи. Практика засвідчує те, як міцно й усвідомлено вони засвоїли теоретичні основи психолого-педагогічних і професійно-орієнтованих дисциплін, дає змогу спробувати свої вміння в обраній професії та навчитися застосовувати у професійній діяльності здобуті на заняттях знання.

Практика, без сумніву, відіграє важливу роль у підготовці майбутніх соціальних педагогів. Соціально-педагогічну практику можна розглядати як процес оволодіння різноманітними видами професійної діяльності, під час якого створюються умови для випробування студентом різних професійних ролей. Майбутній соціальний педагог повинен уміти не лише організувати дозвілля дітей, а й надавати кваліфіковану соціально-педагогічну допомогу тим із них, хто опинився у важкій життєвій ситуації. У зв'язку з цим великого значення набуває проблема вдосконалення організації та проведення практик за напрямом (спеціальністю) «Соціальна педагогіка».

Проблему професійної підготовки студентів вищих навчальних закладів досліджували О.Гаврилюк, І.Гавриш, І.Дичківська, О.Кияшко, Л.Кнодель, Г.Ковальчук та ін. Проте окремі аспекти фахової підготовки потребують додаткового вивчення, зокрема ті, що стосуються основних шляхів удосконалення практичної підготовки студентів вищих навчальних закладів. Питання практичної підготовки майбутніх соціальних педагогів до професійної діяльності розглядали А.Капська, Ф.Вайнола, І.Зверева, М.Козій, О.Безпалько, Л.Завадська, Н.Ларіонова, Т.Алексєєнко, Т.Равлюк та ін. Водночас на сьогодні не розроблено універсальних, загальноприйнятих підходів до організації і проведення практик за спеціальністю «Соціальна педагогіка».

Метою статті є з'ясування концептуальних підходів до організації та проведення соціально-педагогічної практики, визначення основних завдань усіх видів практик, що дасть змогу забезпечити якісну професійну підготовку майбутніх соціальних педагогів.

Упродовж останніх років дослідники загальних питань професійної підготовки описують навчально-виховний процес вищого навчального закладу, систему професійної підготовки як особливу знакову модель відповідних видів професійної діяльності. Це дало змогу виділити певні суперечності, що суттєво впливають на якість функціонування цієї системи. Найзначущими серед них, на думку Г.Ковальчук, є такі: між необхідністю інтеграції всіх предметів відносно кінцевої мети навчально-виховного процесу у вищому навчальному закладі та диференціацією їх реалізації; між абстрактністю змісту кожної окремої дисципліни й конкретністю завдань професійної діяльності спеціаліста, у вирішенні яких йому необхідно комплексно враховувати відомості з різних дисциплін; між індивідуальним характером засвоєння навчального матеріалу й колективним характером діяльності різних спеціалістів під час вирішення спільного завдання в реальній ситуації; між теоретичними, знаково-графічними формами реалізації змісту навчального матеріалу та предметно-практичним характером діяльності майбутнього спеціаліста [3, с. 6].

У наявній системі професійної підготовки у ВНЗ акцентується здебільшого на суто професійній складовій навчання, де знання, вміння та, певною мірою, навички є критерієм успішності навчання студентів і результативності їх професійної підготовки. Однак перед молодим фахівцем під час трудової діяльності, крім проблем власне професійних (рівень його знань, умінь і навичок), постають проблеми психологічного і соціального характеру. З огляду на це, особливу увагу в професійній підготовці студентів рівних спеціальностей потрібно

приділяти формуванню готовності до майбутньої професійної діяльності, акцентуючи саме на цьому феномені впродовж усього періоду навчання студента у ВНЗ [3, с. 12–13].

Нині знання розглядаються лише як потенціал, яким має володіти фахівець, найважливішим показником є результативність діяльності спеціаліста в конкретних умовах. Тому одним із напрямів модернізації освіти визначено впровадження та реалізацію компетентнісного підходу, що орієнтується на кінцевий результат освітнього процесу та спрямовується на формування у випускника готовності ефективно організовувати внутрішні (знання, вміння, цінності, психологічні особливості тощо) і зовнішні (інформаційні, людські, матеріальні та ін.) ресурси для досягнення поставленої мети. Компетентність характеризує рівень охоплення активною діяльністю, здатність ефективно розв'язувати конкретну ситуацію, мобілізуючи при цьому знання, вміння, досвід, поведінкові відносини та цінності. Значущості набуває категорія «здатність до дії» як уміння використовувати знання у практичній діяльності [2, с. 80].

Формування професійних умінь та певних професійно значущих особистісних якостей під час навчання майбутніх соціальних педагогів у певному сенсі має важливіше значення, ніж оволодіння теоретичними знаннями, оскільки без уміння ефективно застосовувати їх на практиці фахівець у такій складній професійній сфері, як соціальна педагогіка, взагалі не може відбутися. Тому важливу роль під час професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів відіграє практика. Організація практики студентів, які навчаються за спеціальністю «Соціальна педагогіка», пов'язана з певними труднощами. У державному стандарті вищої освіти визначено лише види практики та їх тривалість за чотири роки навчання, а зміст і форми проведення не розкриваються. Водночас соціальна педагогіка істотно відрізняється від інших педагогічних спеціальностей, за якими організація практики методично відпрацьована протягом багатьох років.

Основна відмінність соціально-педагогічної діяльності, що визначає специфіку підходів до її організації, пов'язана з широким спектром закладів, де може працювати такий фахівець. Він охоплює не лише всі типи і види освітніх установ, а й установи та служби інших відомств (соціального захисту населення, охорони здоров'я, юстиції, культури), а також громадські організації, які надають різні види соціально-педагогічної допомоги дітям, вирішують завдання їх соціального виховання та освіти. Причому сама система таких установ і служб перебуває в стадії активного формування та розвитку.

Друга найсуттєвіша відмінність «Соціальної педагогіки» від інших педагогічних спеціальностей полягає в тому, що студент під час навчання має бути підготовлений до роботи з усіма категоріями дітей. Причому ця робота має яскраво виражену

специфіку, особливості в різних установах і службах, до чого теж студент повинен бути професійно підготовленим.

Тож **мету** соціально-педагогічної практики можна сформулювати як формування професійних умінь і особистісних якостей фахівця гуманістичної спрямованості та на їх основі оволодіння різними видами професійної діяльності. З огляду на мету, визначимо такі основні **завдання практики**: поглиблення і вдосконалення теоретичних знань, зміцнення їхніх зв'язків із практичною діяльністю; розвиток особистісних якостей, необхідних соціальному педагогу в майбутній професійній діяльності; формування професійних умінь і навичок (комунікативних, організаторських, діагностичних, проєктувальних, аналітичних); ознайомлення з основними типами і видами установ, у яких надається соціально-педагогічна допомога дітям, загальноосвітніми установами, установами для дітей-сиріт та дітей, які залишилися без батьківського піклування (школами-інтернатами, дитячими будинками), соціальними службами тощо; освоєння сучасних соціально-педагогічних технологій колективної, групової, індивідуальної роботи з різними категоріями дітей (діти-сироти, діти з інвалідністю, неповнолітні правопорушники, діти з групи ризику); створення умов для розвитку здібностей і самореалізації студента, формування його власного стилю діяльності, творчого та дослідницького підходів до професійної діяльності; розвиток навичок професійної рефлексії.

Практика за спеціальністю «Соціальна педагогіка» проводиться щорічно, починаючи з другого року навчання. За час навчання студент повинен пройти її чотири різних види (навчально-виховна, літня педагогічна, навчально-технологічна, стажерська).

Основними завданнями *навчально-виховної практики* є ознайомлення з основними категоріями дітей та їх проблемами; проведення виховного заходу; вдосконалення комунікативних та аналітичних умінь, професійно значущих особистісних якостей; формування діагностичних і організаторських умінь.

Літня педагогічна практика передбачає організацію та проведення дозвільної, оздоровчої, просвітницької роботи з дітьми, вдосконалення комунікативних, організаторських, аналітичних, діагностичних умінь і професійно значущих особистісних якостей [6, с. 4].

Навчально-технологічна практика має на меті ознайомлення з методиками і технологіями соціально-педагогічної діяльності, вдосконалення комунікативних, організаторських, діагностичних, дидактичних, аналітичних умінь та професійно значущих особистісних якостей, формування проєктувальних умінь [5, с. 4].

Стажерська практика передбачає самостійне проєктування та здійснення процесу (фрагменту) професійної діяльності з вирішення проблем певної дитини (групи), вдосконалення комплексу

професійних умінь і особистісних якостей [4, с. 49]. У ході стажерської практики студенти самостійно виконують обов'язки соціальних педагогів, проєктують власну соціально-педагогічну діяльність для вирішення конкретної проблеми дитини [1, с. 24]. Особливістю її проведення є те, що студент виконує весь комплекс функцій соціального педагога, а не окремі види соціально-педагогічної діяльності, а тому повинен засвоїти ті професійні ролі, які до цього часу не виконувалися.

Програма проходження практики на кожному курсі передбачає декілька етапів.

1. *Підготовчий.* Ознайомлення з програмою практики та вимогами до оформлення її результатів. Вирішення організаційних питань.

2. *Робочий.* Ознайомлення з умовами проходження практики. Виконання програми практики.

3. *Підсумковий.* Підготовка звіту з практики. Підбиття підсумків практики. Підготовчий етап практики охоплює вирішення всіх організаційних питань.

Практика розпочинається з семінару для керівників груп практикантів, що проводиться представником факультету, який відповідає за організацію та проведення практики. У рамках настановчого семінару представники установ, у яких відбуватиметься практика, ознайомлюються з програмою, погоджують із керівником практики від ВНЗ вимоги до діяльності студента, режиму його роботи, форм звітності щодо практики, вирішують інші необхідні питання. Після обговорення організаційних моментів з керівниками практики проводиться настановна конференція, у якій беруть участь представники адміністрації факультету, студенти, керівник практики від ВНЗ, методисти і представники майданчиків практики. Студенти разом зі своїм груповим керівником та методистами розглядають завдання, програму та звітну документацію щодо практики, розподіл за об'єктами.

Робочий етап практики охоплює ознайомлення студента з установою, в якій він буде працювати, складання кожним практикантом індивідуального плану роботи, практичну діяльність відповідно до цього плану, розроблення та проведення занять із дітьми та батьками, консультації з методистами та керівниками практики. Протягом робочого етапу студент виконує основні завдання практики, аналізує та обговорює з керівником та методистами отримані результати, визначає тему свого виступу на підсумковій конференції.

Під час підсумкового етапу студент оформлює звіт за практику, отримує характеристику групового керівника, що містить оцінку роботи практиканта. Всі звітні матеріали подаються для контролю керівнику практики від вищого навчального закладу.

Завершує практику підсумкова конференція, дату проведення якої оголошують заздалегідь. Студенти готують виступи, що відображають хід і результати практики. На конференцію запрошуються

групові керівники, які спільно з методистами підбивають підсумки роботи студентів, оцінюють її, висловлюють зауваження та побажання. Студенти в усних виступах обмінюються інформацією щодо специфіки діяльності соціальних педагогів у різних установах, у результаті чого вони отримують цілісне уявлення про «професійне поле» майбутньої діяльності, незважаючи на те, що кожен із них працював лише в одній установі.

На четвертому курсі підсумкова конференція складається з елементів наукової конференції, під час якої студенти виступають з повідомленнями про результати наукових досліджень за темами своїх випускних науково-дослідних робіт. Це дає можливість набути їм досвіду публічного представлення результатів дослідницької діяльності перед державною екзаменаційною комісією та допомагає успішно захистити бакалаврські роботи.

Отже, сучасна професійна підготовка майбутніх соціальних педагогів передбачає підготовку конкурентоспроможного фахівця, який має бути готовим до професійної діяльності в різних умовах. З огляду на це, необхідно підвищувати ефективність практичної підготовки студентів шляхом дотримання таких вимог до процесу організації і проведення практики:

- неперервність охоплення студентів процесом практичної підготовки;
- поступове ускладнення завдань педагогічної практики;
- зміна позиції студента-практиканта (від спостерігача до стажера);
- одночасне виконання під час практики різних професійних функцій;
- врахування особистісних інтересів і потреб студента під час вибору місця проходження практики;
- налагодження співпраці студента, методиста і керівника під час педагогічної практики.

Література

1. *Галагузова Ю.Н.* Соціальна педагогіка: Практика главами преподавателей и студентов: [пособие для студ.] / Ю.Н. Галагузова, Г.В. Сорвачева, Г.Н. Штинова – М.: ВЛАДОС, 2003. – 224 с.
2. *Демура І.* Професійна компетентність студентів вищих навчальних закладів економічного профілю як педагогічна проблема / І.Демура // Науково-методичний журнал [за ред. Н.Г.Ничкало]. – Львів, 2007. – №3. – С. 80–88.
3. *Ковальчук Г.О.* Активізація навчання в економічній освіті: [навч. посіб.] / Галина Олександрівна Ковальчук [2-ге вид., доп.]. – К.: КНЕУ, 2005. – 298 с.
4. *Ларіонова Н.Б.* Практика в системі професійної підготовки студентів спеціальностей «Соціальна педагогіка» і «Соціальна робота» / Н.Б. Ларіонова: [навчально-методичний посібник]. – Луганськ: ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2010. – 69 с.
5. *Програма* навчально-технологічної соціально-педагогічної практики: [метод. рекомендації] / [укл.:

Т.А. Алексєенко, Т.А. Равлюк]. – Чернівці: Чернівецький національний університет, 2010. – 36 с.

6. *Програма* організаційно-дозвілєвої соціально-педагогічної практики [метод. рекомендації] / [укл.: Т.А. Алексєенко, Т.А. Равлюк]. – Чернівці: Чернівецький національний університет, 2010. – 40 с.



Анотації

Любов РІЗНИК

Соціально-педагогічна практика студентів як значуща складова професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів

У статті розглянуто сутність соціально-педагогічної практики студентів як значущої складової професійної підготовки. Визначено мету і завдання практичної підготовки майбутніх соціальних педагогів. Висвітлено загальні підходи до організації і проведення практики та окреслено основні завдання різних видів практик на спеціальності «Соціальна педагогіка».

Ключові слова: професійна підготовка, студенти, майбутні фахівці, соціальні педагоги, соціально-педагогічна практика, організація практики, завдання практики.

Любовь РЕЗНИК

Социально-педагогическая практика студентов как важная составляющая профессиональной подготовки будущих социальных педагогов

В статье рассмотрена сущность социально-педагогической практики студентов как важной составляющей профессиональной подготовки. Определены цели и задачи практической подготовки будущих социальных педагогов. Освещены общие подходы к организации и проведению практики и очерчены основные задачи различных видов практик на специальности «Социальная педагогика».

Ключевые слова: профессиональная подготовка, студенты, будущие специалисты, социальные педагоги, социально-педагогическая практика, организация практики, задачи практики.

Lyubov RIZNYK

The students' socio-pedagogical practice as the part of professional training of the future social pedagogues

The article revealed the socio-pedagogical practice of students as part of professional training. Defined purpose and objectives of the practical training of future social pedagogues. Highlighted the common approaches to organizing and conducting of the practices and defined the main tasks of different types practice on the specialty «Social pedagogy».

Keywords: professional training, students, future professionals, social pedagogues, social-pedagogical practice, organization of the practice, objectives of the practices.

ПОДІЇ, ЗАХОДИ, ПРЕЗЕНТАЦІЇ

День студента

17 листопада має особливе значення для студентів усього світу, адже це – Міжнародний день студента. Студенти завжди були найбільш волеюлюбною, незалежною частиною суспільства. Ідея створення міжнародного об'єднання студентської молоді зародилася в Європі наприкінці дев'ятнадцятого століття. У 1893 році в Женеві був скликаний Міжнародний конгрес студентів-соціалістів, що прийняв рішення встановити і розвивати зв'язки між студентами різних країн.

Сьогодні День студента – свято, яке є символічним об'єднанням студентів усіх факультетів і всіх навчальних закладів. Це свято є досить приємним як для студентів, так і викладачів. Адже і вони в душі ще молоді, ще й досі палає той вогонь, що спонукає не зупинятися на досягнутому, вдосконалюватися творчо й науково.

В університеті підтримується традиція, що сягає своїм корінням часів середньовіччя, коли створювалися перші університети, і яка полягає в твердженні, що людина повинна бути всебічно розвиненою. Насамперед, вона виражається в ініціативності самого переяславського студентства та її підтримці адміністрацією ВНЗ. Зокрема, останніми роками за рахунок активності студентів зростає роль студентської ради, яка нині є дорадчим органом при ректораті навчального закладу. Її молодий колектив відіграє значну роль як куратор в усіх сферах студентського життя: побутовій, навчальній, науковій, громадській, культурній. Під егідою чи за активної участі студентської ради здійснюються майже всі заходи, в яких беруть участь студенти, – від звичайних студентських розважальних вечірок та проведення чемпіонату КВК до серйозних наукових конференцій.

Активно працює і студентська соціальна служба, що вважається однією з найкращих на теренах Київщини. Студенти за її ініціативою ефективно впроваджують та розвивають волонтерський рух, здійснюють різноманітні заходи соціального та екологічного характеру.

Творчо мислити, прагнути пізнавати незвідане, ставити перед собою досяжну мету і добиватися свого – таким є кредо сучасного студента. Тож нехай, дорогі студенти, вам не бракує творчого натхнення, наполегливості та рішучості у всіх добрих починаннях, а ваші молоді серця – «палають»!

Людмила ЛЕВЧЕНКО